

МІСЦЕ ІНКЛЮЗИВНОЇ КУЛЬТУРИ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Оксана Мельничук

викладач сурдопедагогіки,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
E-mail: oksmeljnychuk@lpc.ukr.education

Наталія Ярошук

викладач психологічних дисциплін,
практичний психолог,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
E-mail: nyaroschuk@lpc.ukr.education

Сьогодні українське суспільство досягло достатньо високого рівня соціального розвитку, при якому визнання Конвенції ООН про права дитини та Всесвітньої декларації про забезпечення виживання, захист і розвиток усіх без винятку дітей, в тому числі і дітей з особливими освітніми потребами, зацентувало увагу батьків, держави і громадськості до їхніх проблем з народження і до повноліття та відповідальності за розвиток, навчання і виховання. Тому на сучасному етапі одним із найбільш прогресивних і затребуваних явищ у сучасній спеціальній освіті є інклюзивна освіта.

Поняття «інклюзія» означає спробу осмислення освітніх реформ, що проводяться державою, і зміну суспільного менталітету. Це також спроба розставити акценти в питанні про те, куди і до яких результатів рухається сучасна система освіти, яке в ній відводиться місце учасникам освітнього процесу, їх взаєминам і позиціям в безпосередньо освітній діяльності.

Інклюзія значною мірою впливає на політику, науково-пошукову та практичну роботу і має багато значень, що охоплюють діапазон від простого зарахування учнів з особливими освітніми потребами в класи з дітьми з нормо-типовим розвитком до трансформації філософії, цінностей і практичних підходів цілих освітніх систем. Інклюзія потрібна нашій державі як засіб досягнення соціальної справедливості в інтересах учнів з особливими освітніми потребами. Саме тому вивчення особливостей створення комфортного інклюзивного освітнього середовища має важливе значення для успішного виховання та соціалізації, усіх без винятку, здобувачів освіти [3].

Інклюзія – це процес, спрямований на перетворення закладів освіти на такий освітній простір, який стимулює й підтримує не тільки учнів, а і власних членів трудового колективу. Вона спрямована на розвиток місцевих громад, які підтримують і високо цінують досягнення кожного члена громади [2].

Навчання в інклюзивному освітньому середовищі покликане надати змогу особам з особливими освітніми потребами набути знання і соціальний досвід, що приводить до усунення дискримінації за станом здоров'я, інтелектуального чи психофізичного розвитку. Під поняттям «середовище» розглядається безпосереднє оточення особистості, сукупність різних умов її функціонування і життєдіяльності, міжособистісних відносин з людьми, що комплексно впливає на розвиток людини. Саме таке тлумачення середовища як соціальної категорії, на думку І. Малишевської, доводить, що середовище сприяє особистісному розвитку людини, забезпечуючи взаємодію навчання і виховання [5].

Як зазначено у навчально-методичному посібнику «Інклюзивне навчання у закладах загальної середньої освіти: керівництво для тренера», концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей світу, ґрунтується на тому, що всі діти – цінні й активні члени суспільства. Тому організація освітнього середовища закладу освіти повинна будуватися на таких складових інклюзивного навчання, як інклюзивна культура, інклюзивна політика та інклюзивна практика. Інклюзивна культура несе філософію інклюзивної освіти будується на інклюзивних цінностях та є загальною для всіх учасників освітнього процесу. Спосіб впровадження інклюзивної освіти стає відчутним для всіх учасників співтовариства. Інклюзивна політика повинна відображати інклюзію у всіх документах закладу освіти, стратегіях та інституційному розвитку. Документи, розроблені закладом, мають передбачати чіткі стратегії розвитку дитини та інклюзивного простору, в якому вона знаходиться. Інклюзивне навчання ставить серйозні завдання перед освітньою системою і функціонуванням закладу освіти, мобілізує до злагодженості роботи колективу, удосконалення програм і методів навчання, стимулюючи розвиток компетенції педагогів та інших фахівців.

Качалова Т.В. визначає умови, за яких заклад освіти (на прикладі закладу вищої освіти) стає інклюзивним:

- адаптування приміщення для вільного пересування людей з функціональними обмеженнями (усунення фізичних бар'єрів) : пандуси, дверні прорізи, допоміжне навчальне обладнання, туалети тощо;
- створення позитивного психологічного мікроклімату (усунення психологічних бар'єрів) : доброзичливе ставлення з боку усіх учасників освітнього процесу;
- інклюзивна компетентність педагогів (компонент професійного стандарту) : педагоги володіють не лише навичками професійної діяльності, а й здатністю виконувати освітні функції в контексті інклюзивного навчання [4].

Таким чином, серед першочергових кроків у напрямі створення інклюзивного середовища науковці і практики виділяють відмову від стереотипних поглядів освітній процес та його учасників; формування у закладах освіти усіх рівнів атмосфери, заснованої на ідеях та принципах інклюзії; розбудову закладу освіти як громади; зосередження на співпраці, а не на конкуренції; прищеплення віри в свої сили кожному учаснику освітнього процесу [7].

На думку зарубіжних науковців інклюзивна культура – це особлива філософія, згідно з якою цінності, знання про інклюзивну освіту і відповідальність прийняті і розділені між всіма учасниками освітнього процесу; – частина загальної культури закладу освіти, спрямованої на забезпечення підтримки спільних цінностей інклюзії, високий рівень якої сприяє підвищенню ефективності процесу інклюзії в цілому; – унікальний мікроклімат довіри, який сприяє розвитку взаємозалежних відносин учасників освітнього процесу; – особлива інклюзивна атмосфера, в якій впроваджуються модифікації, адаптовані до потреб закладу освіти і органічно вплетені в його загальну структуру; – фундаментальна основа для створення культури інклюзивного суспільства, в якому різноманіття потреб вітається, підтримується, акумулюється суспільством, забезпечуючи можливість досягнення високих результатів відповідно до цілей інклюзивної освіти та забезпечуючи збереження, прийняття, співпрацю і стимулювання безперервного вдосконалення педагогічної спільноти і суспільства в цілому [4].

Спираючись на ці дефініції, Г. Груць розглядає інклюзивну культуру як такий рівень розвитку суспільства, який виражається в толерантному, гуманному, терпимому, безпечному ставленні людей одне до одного. При цьому підтримуються ідеї співпраці, стимулюється розвиток усіх учасників освітнього процесу, а цінність кожного є основою загальних досягнень. Таким чином усіма членами спільноти формуються інклюзивні цінності. Варто

значити, що інклюзивні цінності – найважливіші компоненти інклюзивної культури водночас із поведінковими нормами, етичними правилами та ідеалами [1].

Інклюзивна культура – найважливіша складова інклюзивної освіти. Її несформованість негативно позначається на освітньому процесі в цілому й не дає високих результатів. Отже, «створення інклюзивної культури передбачає формування такої ціннісної системи, яка забезпечує виникнення у закладі освіти атмосфери доброзичливості, безпеки та прийняття, яка б стимулювала усіх учасників освітнього процесу до співпраці і взаємодопомоги. Така інклюзивна культура сприяє створенню єдиної системи цінностей, що приймається і поділяється усіма членами суспільства [6].

Як зазначає авторський колектив навчально-методичного посібника «Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад»: «... серед реформ і змін у напрямі інклюзії, які проводяться у школі, аспект «розвиток інклюзивної культури» є, на наш погляд, визначальним, бо та увага, яка приділяється потенціалу позитивного чи негативного впливу культури навчального закладу на характер і динаміку реформ освіти, є абсолютно недостатньою. Культура навчального закладу якраз і є основою реформ і змін, що проводяться в ньому. Розвиток загальних інклюзивних цінностей і можливостей співпраці може призвести до змін і в інших аспектах. Саме інклюзивна культура, яка формується в навчальному закладі, змінює політику та практику освіти й навчання, її можуть активно підтримувати педагоги та учні школи, а також інші працівники, батьки та інші члени місцевих громад...» [2].

Список використаних джерел:

1. Груць Г. Інклюзивна освіта як фактор розвитку полікультурної освіти в Україні. *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат* : матеріали I Всеукр. міждисципл. наук.-практ. конф., 8 квітня 2021 р. Тернопіль, 2021. С. 63–66.
2. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад : навч.-метод. посіб. / заг. ред. В. І. Шинкаренко. Київ : ТОВ «Видавничий дім “Плеяди”», 2011. 96 с.
3. Калініченко І. О. Особливості формування інклюзивного середовища для забезпечення розвитку дитини. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2012. № 9 (11). С. 120–126.
4. Качалова Т. В. Формування інклюзивної культури закладу вищої освіти. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Сер. Психолого-педагогічні науки*. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. № 3. С. 35–44.
5. Малишевська І. А. Інклюзивне освітнє середовище: генеза поняття. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2016. № 3. С. 19–26.
6. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навч. посіб. Київ : Україна, 2019. 300 с.
7. Таранченко О. Тенденції сучасної освіти: роль педагога у створенні ефективної інклюзивної школи. *Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання*. 2011. № 1. С. 19.